 <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2023.312>
УДК 378.015.311:17.024.4

Олена Друганова

 <https://orcid.org/0000-0002-5985-8293>

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
площа Свободи 4, Харків, Україна, 61022

 druganova_lena@ukr.net

Олексій Наливайко

 <https://orcid.org/0000-0002-7094-1047>

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи 6, 61022, Харків, Україна,

 nalyvaiko@karazin.ua

Шляхи формування здатності до самоорганізації й самовдосконалення як основи успішної навчальної та подальшої професійної діяльності сучасного здобувача вищої освіти

Анотація. Дане дослідження розглядає шляхи формування здатності до самоорганізації й самовдосконалення як основи успішної навчальної та подальшої професійної діяльності сучасного здобувача вищої освіти. Метою статті є аналіз та узагальнення шляхів формування здатності до самоорганізації й самовдосконалення як важливих й необхідних компетентностей сучасного здобувача закладу вищої освіти, що накопичені в закладах вищої освіти України. Для досягнення цієї мети були проаналізовані наукові джерела та проведений емпіричний дослід, включаючи опитування та спостереження.

В результаті дослідження встановлено, що здатність до самоорганізації є ключовою якістю сучасного здобувача освіти, оскільки сприяє ефективному керуванню власною навчально-пізнавальною діяльністю, самовдосконаленням й саморозвитком. Самовдосконалення вимагає постійної роботи над собою, підвищення знань, важливих умінь і навичок та інших компетентностей.

У дослідженні висвітлені шляхи, які сприяють формуванню здатності до самоорганізації й самовдосконалення у здобувачів закладів вищої освіти. Серед них названо: структуровану навчальну програму з можливостями для постійного самовдосконалення й саморозвитку; наставництво та підтримку з боку викладачів, кураторів; можливості для рефлексії та самооцінки, а також стимулювання самостійності та наполегливості. Отримані результати дослідження мають практичне значення для закладів вищої освіти, професорсько-викладацького складу, оскільки надають рекомендації щодо створення сприятливого освітнього середовища для розвитку самоорганізації й самовдосконалення у студентів. Зазначимо, що дослідження показує, що формування здатності до самоорганізації й самовдосконалення є критичними аспектами успішної навчальної та професійної діяльності студентів. Рекомендації, що випливають з цього дослідження, можуть сприяти поліпшенню освітнього процесу, покращенню підготовки сучасних здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: самоорганізація; самовдосконалення; професійна діяльність; заклади вищої освіти; здобувачі.

© Друганова Олена, Наливайко Олексій, 2023

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У складних умовах онлайн навчання, перехід до якого зумовило впровадження карантину у березні 2020 року та воєнного стану в Україні з 24 лютого 2022 року, особливої значущості для здобувача вищої школи набувають такі властивості, що забезпечують його готовність і здатність відповідально ставитися до «планування та організації власної особистості й навчальної (професійної) діяльності» (Мирончук, 2020), своєчасного й належного виконання поставлених навчальних завдань тощо. У їх переліку, передусім, називають розвинуті у студента навички самоорганізації (Lorig, & Holman, 2003), самоконтролю й саморегуляції (Duckworth, & Carlson, 2013), здатність працювати наполегливо й самостійно, готовність постійно підвищувати й удосконалювати свій освітній та професійний рівень тощо (Іванеко, 2020)

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Установлено, що порушена нами проблематика є актуальною й такою, що активно досліджується в останні роки як вітчизняними, так й зарубіжними вченими, що вивчають специфіку й особливості

дистанційної освіти в цілому й онлайн форматі навчання зокрема (Kreydun et al., 2022). Серед них варто назвати: В. Прибилову (2017, с. 32), на думку якої однією з головних вимог до здобувача, що вчиться за дистанційною формою є «високий стартовий рівень освіти та наявність навичок самостійної роботи»; Ю. Іванко (2020), предметом вивчення якої стало дослідження впливу дистанційного навчання як засобу розвитку самоорганізації студентів; Л. Мельника, І. Грека (2021, с. 114-115), які наголошують на тому, що в умовах дистанційного навчання на студента активно «...покладаються функції самостійності, аналізу, систематизації, узагальнення інформації» та інших.

Важливим аспектом самоорганізації здобувачів є їх мотивація у процесі навчання у дослідженні «Motivation and education: The self-determination perspective» (Deci et al., 1991) аналізуються фактори внутрішньої мотивації та самовизначення при отриманні освіти і їх вплив на самоорганізацію та самовдосконалення.

Розвиваючи думку мотивації у процесі самоорганізації здобувачів та ефективності цього процесу потрібно вказати, що дослідники (Zimmerman, 1995; Sullivan, & Hall, 1997; Schunk, 1995), які працюють в освітніх установах, все більше звертають увагу на роль, яку відіграють думки та переконання студентів у процесі навчання. Самоефективність, ключовий елемент соціальної когнітивної теорії, видається важливою змінною, оскільки вона впливає на мотивацію та навчання студентів. Стаття Factors affecting students' self-efficacy in higher education (Dinther, Dochy, & Segers, 2011) досліджує емпіричну літературу про роль самоефективності студентів у навчанні, зосереджуючись на такому дослідницькому питанні: які фактори, як показано, впливають на самоефективність студентів у вищих навчальних закладах?

Наголосимо, що на важливість формування зазначених властивостей або компетентностей особистості здобувача вищої освіти акцентується увага майже в усіх освітніх програмах, що акредитовано в закладах вищої освіти України.

Формулювання мети статті – проаналізувати та узагальнити шляхи формування здатності до самоорганізації й самовдосконалення як важливих й

необхідних компетентностей сучасного здобувача закладу вищої освіти, що накопичені в закладах вищої освіти України.

Методи дослідження. У процесі написання статті було використано такі методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення наукових джерел з проблеми дослідження, досвіду викладацької діяльності), що дали змогу з'ясувати особливості навчання в режимі онлайн, становити основні труднощі; емпіричних (інтерв'ювання, анкетування, спостереження за освітнім процесом), що сприяли узагальненню й систематизації накопичених способів організації освітнього процесу в новому форматі, виокремленню й розкриттю пропозицій щодо його покращення. Вибір закладів вищої освіти для аналізу можливостей які вони надають своїм здобувачам для розвитку здатностей до самоорганізації та самовдосконалення був у рамках ознайомлення з відкритими джерелами інформації за ключовими словами дослідження та власним досвідом який був набутий у ХНУ ім. В. Н. Каразіна 2020-2023 рр. у рамках виконання проєку 2.11. «Новітні психолого-педагогічні технології навчання» Стратегії розвитку Каразінського університету до 2025 року.

Виклад результатів дослідження. Знаний вітчизняний педагог К. Д. Ушинський підкреслював, що найголовніший обов'язок наставника, який є важливішим, ніж викладання самого предмета, полягає в тому, щоб «привчати вихованців до розумової праці», «запалити в них жадобу духовного хліба» (Друганова, 2008). Зазначена вимога набуває особливої актуальності в складних умовах переходу вищої школи України на режими онлайн та змішаного навчання в умовах Ковід-19 та військового стану, що було введено в лютому 2022 року. У переліку труднощів, з якими зіткнулися здобувачі вищої освіти в цих умовах, як свідчить аналіз наукових джерел й результати опитування, що було проведено серед студентів денної форми навчання Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, називають: невміння грамотно розпоряджатися власним часом або труднощі з плануванням часу, тайм-менеджментом у цілому; різні психологічні труднощі в адаптації до нового формату навчання» (Хоменко-Семенова, Алпатова, Прохоренко, 2020); низьку мотивацію, труднощі з саморегуляцією й з самодисципліною тощо.

Отже, проблема пошуків дієвих способів формування у сучасного здобувача вищої школи уміння й навичок самоорганізації, стійкої потреби до самовдосконалення, самоконтролю й самокорекції своєї діяльності є актуальною.

У контексті аналізу порушеної проблематики (Lorig, & Holman, 2003; Sherifali et al., 2018; Kroon et al., 2014) вважаємо за доцільне зупинитися на визначенні суті понять «самоорганізація», «самоорганізація навчально-пізнавальної діяльності». Аналіз довідкових видань, статей, монографій сучасних дослідників засвідчив існування різних підходів до визначення суті обраного поняття, як-от:

– *послідовний процес*, «... що передбачає послідовну зміну спрямованих внутрішніх самопроцесів, поетапність цілеспрямованих дій особистості, направлених на зміну зовнішнього середовища в інтересах суб'єкта діяльності». На цей процес, на думку Н. Мирончук, суттєво впливають «... цілі й цінності професійно значущої навчальної роботи», який спонукається та спрямовується ними. Важливого значення також має «система вольових та інтелектуальних дій, адекватних ціннісним орієнтаціям студентів» (Мирончук, 2020).

– *суб'єктивна особливість здобувача, що виявляється в інтегрованій здатності*, вираженої через усвідомлювані риси волі, мотивацію до навчання та стиль навчальної роботи, які він набуває в процесі цієї діяльності, організованої та керованої викладачем; комплекс навичок суб'єкта навчальної діяльності, що включає самостійну постановку цілей, планування, організацію, контроль, оцінку, аналіз та коригування процесу навчання;

– *діяльність здобувача*, яка «... спонукається та спрямовується цілями самоуправління й самовдосконалення своєї навчальної роботи, що здійснюється системою інтелектуальних дій, спрямованих на вирішення задач самостійної раціональної організації та здійснення своєї навчальної праці (Устинова, 2000); «...спрямована на застосування шляхів найефективнішого використання свого навчального та вільного часу» (Іванеко, 2020, с. 68); «... детермінована власними пізнавальними мотивами, у найбільш зручний, раціональний з точки зору студента спосіб і час виконання» (Борисенко, 2006, с. 244);

– *результат*, що знаходить свій вияв у компетентності.

Наголосимо, що проблема самоорганізації, самовдосконалення й саморозвитку сучасної молоді є предметом активного вивчення представників різних країн й з різних професійних галузей (Lorig, & Holman, 2003; Sherifali et al., 2018; Kroon et al., 2014; Lo, He & Liu, 2019). Так, М. Вудкок і Д. Френсис, які є авторами роботи «Розкріпачений менеджер: для керівника практика», виділяють такі ключові вміння та якості ефективною самоорганізації: здатність до раціонального використання своїх умінь, зусиль, часу, енергії; до протистояння стресам; до самокерування; сформованість особистісних цінностей адекватних реальності, чіткість і реалістичність життєвих цілей; прагнення до особистісного зростання, адекватного сприйняття нових можливостей і ситуацій; сформованість навичок ефективно приймати рішення і розв'язувати проблеми; винахідливість, здатність генерувати й застосовувати нові ідеї тощо (Мирончук, 2020; Мерко, 2013).

Установлено, що на сьогодні в теорії та практиці вищої школи вже накопичено низку способів формування вище названих властивостей особистості. Так, у переліку шляхів формування самоорганізації у здобувачів вищої освіти, що накопичені на сьогодні в практиці вищої школи України, варто назвати, передусім, введення в зміст професійної підготовки здобувачів вищої освіти як першого (бакалаврського), так і другого (магістерського) рівня, навчальних курсів (як обов'язкових, так і дисциплін вільного вибору, факультативів тощо), що озброюють сучасного студента важливими й необхідними знаннями, формують уміння та навички з самоуправління, самоконтролю, самоорганізації тощо. Наприклад, для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти МАУП було розроблено навчальну дисципліну «Самоорганізація особистості», метою якої є «формування науково-теоретичних і практичних знань, умінь і навичок з самоорганізації навчальної діяльності, самоорганізації особистості, необхідних для успішної професійної діяльності» (Колпаков, та Муравйова, 2018). В основу запропонованого навчального курсу було покладено вивчення таких дисциплін як: «Менеджмент», «Основи психології та педагогіки», «Теорія і практика самоменеджменту», «Фізіологія і психологія праці», «Етика та естетика», «Політологія», «Культурологія», «Соціологія», опанування яких, на думку розробника, сприятиме

набуттю базових знань у сфері управління власним розвитком (самоврядування). Серед них: філософські і методологічні підстави теорій самоорганізації особистості, класичні теорії самоорганізації особистості та їх розвиток на сучасному етапі; спеціальні знання, важливі для досягнення особистих цілей тощо (Там само).

Заслуговує на увагу й навчальна дисципліна «Основи самоорганізації у професійній діяльності», що входить в цикл підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки». Метою цієї дисципліни є «засвоєння теорії та практики самоорганізації у професійній діяльності; формування ціннісного ставлення до власної особистості, стимулювання потреби грамотно використовувати особистісні ресурси задля власного успіху та забезпечення професійної ефективності» (Миرونчук, 2018).

Поставлені автором навчальні завдання – «ознайомлення із сутнісними основами і технологіями особистісної та професійної самоорганізації», оволодіння різними способами раціонального використання особистісних, предметних, просторово-часових ресурсів, комунікативних стратегій, прийомами та техніками ефективної самоорганізації тощо – знайшли відображення в 3-х модулях, що пропонуються магістрантам для вивчення: «Самоорганізація викладача у професійній діяльності: сутність, підходи, детермінанти», «Психолого-педагогічні умови ефективної самоорганізації викладачем професійної діяльності», «Технології ефективної самоорганізації у професійній діяльності».

Реалізацію поставлених навчальних завдань передбачено через «систему активної взаємодії суб'єктів навчання». У переліку активних і інтерактивних технологій і методів, що були запропоновані автором курсу, було названо: “АВС”, “Альпи”, “Помідор”; рефлексивні методи задля визначення особистих недоліків і помилок у плануванні, при визначенні цінного досвіду (“Правило 30 секунд”, “Метод п’яти пальців”) тощо.

Заслуговують на увагу й запропоновані розробниками навчального курсу такі практичні завдання, як-от: «визначити особистісні характеристики, які позитивно чи негативно впливають на власну активність чи працездатність»; розробити програму особистісного розвитку (самовиховання/самоосвіти/професійного розвитку);

розробити вправи для самомотивування; «укласти рейтинг найтипівіших життєвих та можливих професійних ситуацій, які потребують умінь самоорганізації»; побудувати сходинки особистих досягнень; застосувати метод візуалізації й презентувати свої дії на занятті тощо (Соломка, 2017).

У контексті аналізу порушеної проблеми заслуговує на увагу й розроблений викладачами КНЕУ (Борисенко, 2006) навчальний курс «Психологія діяльності та навчальний менеджмент». Зауважимо, що в основу викладання цього предмету було закладено технологію формулювання професійних, особистісних та навчальних цілей студентів. Розробниками програми важливу роль у викладанні дисципліни було відведено практичним вправам, завданням яких є «формування здатності до самозаохочення, самопереконання, самонаказу, самонавіювання». З цією метою було заплановано проведення низки тренінгів, зокрема тренінг «Самоорганізація навчання: цілепокладання та ефективне використання часу»

Важливу роль у формуванні самоорганізації й самовдосконалення здобувачів, відіграє системна виховна робота, що була й залишається важливою складовою освітнього процесу вищої школи. Зазначимо, що виховний потенціал вищої школи завжди високо оцінювався вітчизняними вченими, видатними випускниками університетів, що були створені в різні часи. Про це неодноразово вже зазначалося випускниками університетів у різні роки їх діяльності, зокрема М. Ковалевським, який у своїх спогадах характеризував університети не лише як установу, яка надала спеціальну підготовку з певного фаху, а перш за все як місце, що активізує загальний розвиток людини. «Університетське життя впливає на студентів, викликає особливі запитання, породжує певні наукові погляди, спрямовує їхню теоретичну і практичну діяльність, справляє не тільки освітній, але й виховний вплив» (Друганова, 2019).

Досвід кураторської роботи та роботи в якості керівника практики свідчить, що до системної виховної роботи, що проводиться в закладах вищої освіти, варто активно долучати й студентів старших курсів – магістрантів, які за навчальними планами освітніх програм проходять асистентську або науково-педагогічну практику. Зазначимо, що проблема залучення студентів старших курсів до виховної

роботи зі здобувачами, що вчаться на бакалавраті, вже порушувалася нами у статті «Формування відповідальності і самостійності як рис особистості студентської молоді в процесі виховної роботи ЗВО» (Друганова, Квасова, та Наливайко, 2022).

Аналіз сценаріїв виховних годин, розроблених студентами другого (магістерського) рівня вищої освіти показав, що у переліку тем, що обирають магістри 2022 – 2023 н. р., після активного спілкування й спільного обговорення зі студентами, що вчаться на першому (бакалаврському) рівні, найбільш затребуваними є такі:

- Проблема самоорганізації студентів під час дистанційного навчання;
- Важливість відпочинку під час навчання та роботи. Емоційне вигорання;
- Вплив англійської та інших іноземних мов на майбутнє становлення професійної кар'єри у студента;
- Пошук та доступ до цифрових джерел інформації та баз даних;
- Побудова ефективної моделі комунікації, системи взаємодії учасників освітнього процесу тощо.

Одним із способів формування самоорганізації й самовдосконалення як важливих і необхідних властивостей сучасного здобувача вищої освіти, є включення в тематику змісту дисциплін загального та вибіркового циклу таких тем як: «Роль самосвідомості особистості у забезпеченні її успішності», «Час як важливий ресурс успішного навчання. Технологія тайм-менеджменту», «Самоосвіта і самонавчання як необхідна умова успішної навчальної діяльності», «Планування й організація власної навчальної діяльності», «Техніки ефективної комунікативної взаємодії у навчанні», «Забезпечення особистісної працездатності (емоційно-вольові резерви, самоорганізація особистісного здоров'я, гігієна розумової праці)» «Цифрові ресурси в освіті» тощо. Зазначимо, що впродовж останніх трьох років, зазначені теми вивчалася здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у процесі вивчення дисциплін вільного вибору «Педагогіка успіху» (<http://surl.li/ljnmv>), «Сучасні психолого-педагогічні технології навчання» (<http://surl.li/ljnmi>), що викладалися з 2020 року в Харківському університеті ім. В. Н. Каразіна, а також

першого семестру 2022 – 2023 року в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди.

Суттєву роль у розвитку ціннісних орієнтацій щодо самодіяльності й саморозвитку, підвищення самоорганізованості відіграє постійне залучення сучасного здобувача до рефлексії, формування у нього потреби самостійного визначення й оцінювання результатів власних дій, аналізу своїх думок, емоцій, переживань тощо (Шинкарук, 2002).

Наголосимо, що сучасними дослідниками рефлексивний процес розглядається як «основа для вольової дії студента з власного удосконалення та покращення/підвищення ефективності своєї праці (навчальної / майбутньої професійної)» (Миرونчук, 2020, с. 94). Саме рефлексія, як зазначають дослідники, допомагає оцінити ступінь повноти власних знань, необхідних для продуктивного вирішення професійних завдань; здійснити аналіз своїх умінь, можливостей, здатностей у виконанні різного роду діяльності; оцінити свої успіхи й прорахунків у різних життєвих ситуаціях. Рефлексивна особистість, як наголошує Н. Мирончук, «завжди прагне до самовдосконалення заради досягнення високих результатів у своїй професійній діяльності» (Там само, с. 94).

Складовими самоорганізації є саморегуляція і самоуправління, як багаторівневе поліфункціональне явище, яке включає психомоторну, когнітивну і комунікативну сфери людини, виражається в перебігу цілісної поведінки діяльності, а також у взаєминах людей. Як зазначають дослідники на процес саморегуляції впливають такі властивості й особливості людини: інтереси, цінності, ідеали мотиви, характер тощо (психосоціальні властивості), а також емоційність, імпульсивність тощо, тобто саморегуляція, в якій відображається конкретне ставлення до дійсності, в якому й проявляються властивості особистості (Борисенко, 2006).

Щодо суті поняття «самоуправління», то його визначають переважно як «усвідомлене, цілеспрямоване планування, побудова та перетворення суб'єктом власних дій та вчинків у відповідності з особистісно значущими цілями, актуальними потребами». Зазначимо, що схематично процес самоуправління навчанням, зображують у такій спосіб: «самоуправління навчанням (процесуальна

складова) протікання психічних процесів (сприйняття, мислення, уяви, пам'яті, уваги) – цілепокладання (організація та планування) – вибір ефективних методів і засобів вирішення завдань; організація робочого місця – уміння працювати з джерелами інформації – володіння комп'ютером – формулювання конкретних завдань, підпорядкованих цілям навчання» (Там само, с. 249).

Отже, самоуправління у освітньому процесі здобувачів освіти – це суб'єктивна здатність, яка виявляється в інтегративній здатності студента, вираженій через свідомі особливості волі, мотивації до навчання та стилі навчальної діяльності, які він набуває у процесі цієї діяльності, організованої та керованої викладачем; комплекс вмінь суб'єкта навчальної діяльності самостійно ставити цілі, планувати, організовувати, контролювати, оцінювати, аналізувати та коригувати процес навчання.

На сонові вищезначеного можна сформулювати такі шляхи формування здатності до самоорганізації й самовдосконалення, як основи успішної навчальної та подальшої професійної діяльності сучасного здобувача вищої освіти (див. таб.1):

Таб.1. Шляхи формування здатності до самоорганізації й самовдосконалення, сучасного здобувача вищої освіти

Означення	Пояснення
Самоаналіз та цілі	Визначення особистих цілей і мети навчання, а також регулярний аналіз власних досягнень і прогресу щодо них.
Планування часу	Розвиток навичок ефективного управління часом, розкладу навчальних і професійних завдань, створення

	гнучкого розкладу для навчання та виконання інших зобов'язань.
Самодисципліна	Формування звички дотримуватися зазначених термінів і дедлайнів, навчання контролювати власну поведінку та виключати зайві відволікаючі фактори.
Активне навчання:	Зосередження на власних зусиллях для засвоєння матеріалу, використання різних методів навчання, таких як самостійне читання, вивчення відеоуроків, участь у дискусіях тощо
Пошук джерел інформації	Розвиток навичок пошуку та вибору достовірних джерел інформації, вміння аналізувати та оцінювати отриману інформацію
Самоорганізація навчального процесу	Встановлення порядку і пріоритетів при вивченні предметів, створення системи заміток і конспектів
Самовдосконалення	Активний розвиток і підвищення кваліфікації, залучення до додаткових навчальних курсів, семінарів, майстер-класів
Постійне вдосконалення	Засвоєння принципу постійного розвитку і навчання протягом усього життя.
Самостійна ініціатива	Розвиток здатності до самостійної

Висновки. Таким чином, можна зробити такі висновки з досліджуваної теми щодо розвитку самоорганізації, саморозвитку та самовдосконалення у сучасних здобувачів вищої освіти:

1. Здатність до самовдосконалення й самоорганізації є ключовою якістю й необхідною компетентністю сучасного студента, що дозволяють ефективно навчатися й керувати власною пізнавальною діяльністю й саморозвитком.

2. Підвищенню здатності до самоорганізації та самовдосконалення сприяє залучення здобувача до активної участі в розробці й проведенні виховних заходів, майстер-класах, тренінгах, а також постійного прагнення до активної роботи над власними проектами і завданнями.

3. Формування здатності до самоорганізації та самовдосконалення вимагає підтримки з боку освітнього середовища. Заклади вищої освіти, професорсько-викладацький склад повинні створювати сприятливі умови для розвитку зазначеної компетентності шляхом розробки як обов'язкових навчальних програм, так і курсів вільного вибору, що озброюють здобувачів знаннями й уміннями ставити цілі, планувати свою роботу, організувати час, контролювати прогрес, оцінювати свої досягнення тощо; проведення виховних заходів на кураторських зустрічах, утворення атмосфери, що стимулює до постійного самостійного визначення й оцінювання результатів власних дій, аналізу своїх думок, емоцій, переживань тощо. Крім того, куратори можуть допомогти студентам встановити реалістичні цілі, розробити плани дій та надати конструктивний фідбек щодо їхнього прогресу. Важливо, щоб викладачі виступали в ролі наставників, підтримуючи студентів у їхньому особистісному та академічному розвитку.

4. Розробка структурованої програми з дисциплін професійного циклу, в яких передбачено й можливості для самостійного вдосконалення, власного професійного зростання: навчальні модулі, проекти, практичні завдання, які вчать студентів визначати цілі, організувати власну навчальну діяльність, аналізувати свої

досягнення, виявляти сильні та слабкі сторони своєї роботи, здійснювати самокорекцію для подальшого вдосконалення.

Перспективи подальших досліджень полягають у створенні дієвої моделі, яка б забезпечувала сталий розвиток та формування здатностей до самоорганізації та самовдосконалення у студентській спільноті закладів вищої освіти.

Список використаних джерел

Борисенко Л. Психолого-дидактичні чинники самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2006. Вип. 32. С. 244 – 252.

Друганова О.М. Приватна ініціатива в освіті України (історико-педагогічний аспект). Харків: ДИВО, 2008.

Друганова О.М. Роль і місце історико-педагогічних знань у системі професійно-педагогічної підготовки сучасного викладача вищої школи *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2019. Вип. 44. С. 73 – 85

Друганова О.М., Квасова К. А., Наливайко О. О. Формування відповідальності і самостійності як рис особистості студентської молоді в процесі виховної роботи ЗВО. *Наукові записки кафедри педагогіки : зб. наукових праць*. 2022. Вип. 50. С. 46 – 55

Іваненко Ю. Дистанційне навчання як засіб розвитку самоорганізації студентів. *Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології"*. 2020. Вип. 49. С. 60–83. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2020-49.60-83>

Колпаков В.М, Муравйова І.М. Навчальна програма дисципліни «Самоорганізація особистості» (для бакалаврів»). Київ : МАУП, 2018.

Мельник Л.М., Грек І.М. Дистанційне навчання як мотиватор самоорганізації та самоосвіти. Актуальні питання інтернаціоналізації вищої освіти в Україні: лінгвістичний, правовий та психолого-педагогічний аспекти : матеріали II Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. Біла Церква, 2021.

Мерко Н. Ю. Зміст поняття «самоорганізація» як наукової категорії. Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки: матер. III щорічної Всеукр. наук.-практ. конф., 18 квіт. 2013 р. (рр. 65-70). Київський Університет імені Бориса Грінченка.

Мирончук Н. М. Основи самоорганізації у професійній діяльності: навчально-методичний посібник. 2020. Житомир: Житомирський державний університет ім. І.Франка.

Мирончук Н.М. Професійна самоорганізація викладача вищої школи у контексті ціложиттєвого навчання. *Pregraduálna príprava profesionálov v oblasti vzdelávania dospelých. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej dňa 18. mája 2018 na Katedre andragogiky, Fakulta humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity v Prešove / Silvia Lukáčová (ed.), Oksana Samoilenko (ed.)*. Prešov, 2018.

Прибилова В. М. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. *Проблеми сучасної освіти*. 2017. Вип. 4. Retrieved from <https://periodicals.karazin.ua/issuesedu/article/view/8791>

Соломка Т. Особистісне самоконструювання в умовах розвитку системи LLL («Навчання впродовж життя»): теоретико-методологічні засади. *Проблеми сучасної психології*. 2017. Вип. 37. С. 433-448.

Хоменко-Семенова Л., Алпатова О., Прохоренко Я. Адаптація студентів гуманітарних спеціальностей до дистанційного навчання як проблема сучасної педагогіки в умовах пандемії. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*. 2020. Вип. 2 № 17. С. 90-96

Шинкарук В. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002.

Duckworth A. L. & Carlson S. M. Self-regulation and school success. *Self-regulation and autonomy: Social and developmental dimensions of human conduct*. 2013. Vol.40 №1. P. 208-230.

Deci E. L., Vallerand R. J., Pelletier L. G. & Ryan R. M. Motivation and education: The self-determination perspective. *Educational psychologist*. 1991. Vol.26 №3-4. P. 325-346.

Kreydun N., Nalyvaiko O., Ivanenko L., Zotova L., Nevoienno O., Iavorovska L., Kharchenko A. & Sevostianov P. The Quality of Education in the Conditions of Forced Distance Learning Caused by COVID-19. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. Vol. 14 № 4. P. 423-448. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.4/649>

Kroon F. P., van der Burg L. R., Buchbinder R., Osborne R. H., Johnston R. V. & Pitt V. Self-management education programmes for osteoarthritis. *Cochrane database of systematic reviews*. 2014. Vol.1. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD008963.pub2>

Lo P., He M. & Liu Y. (2019). Social inclusion and social capital of the Shanghai Library as a community place for self-improvement. *Library Hi Tech*. Vol. 37 № 2. P. 193-214.

Lorig K. R. & Holman H. R. Self-management education: history, definition, outcomes, and mechanisms. *Annals of behavioral medicine*. 2003. Vol. 26 № 1. P. 1-7.

MacGilchrist B. Improving self-improvement?. *Research papers in education*. 2000. Vol. 15 №3. P. 325-338.

Schunk D. H. Self-efficacy and education and instruction. *Self-efficacy, adaptation, and adjustment: Theory, research, and application*. 1995. P. 281-303.

Sherifali D., Berard L. D., Gucciardi E., MacDonald B., MacNeill G. & Diabetes Canada Clinical Practice Guidelines Expert Committee. Self-management education and support. *Canadian journal of diabetes*. 2018. Vol. 42. P. 36-41.

Sullivan K. & Hall C. Introducing students to self-assessment. *Assessment & Evaluation in Higher Education*. 1997. Vol. 22 №3. P. 289-305.

Van Dinther M., Dochy F. & Segers M. Factors affecting students' self-efficacy in higher education. *Educational research review*. 2011. Vol.6 №2. P. 95-108. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2010.10.003>

Zimmerman, B. J. (1995). Self-efficacy and educational development. *Self-efficacy in changing societies*. Vol. 1 № 1. P. 202-231.

References

- Borysenko, L., (2006). Psychological and didactic factors of self-organization of educational and cognitive activity of students. *Humanization of the educational process*, 32, 244–252.
- Druhanova, O. (2008) *Private initiative in the education of Ukraine (historical and pedagogical aspect)*. Kharkiv: DYVO.
- Druhanova, O. (2019). The role and place of historical and pedagogical knowledge in the system of training a modern higher education teacher. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*, (44), 91-105. Retrieved from <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/view/12495>
- Druhanova, O., Kvasova, K., & Nalyvaiko, O. (2022). Formation of responsibility and independence as a feature of personality of student youth in the process of educational

- work higher education institutions. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*, (50), 46-55. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-50-04>
- Ivaneko, Y. (2020). Distance Learning as a Means of Developing Students' Self-Organization. *Collection of Research Papers "Problems of Modern Psychology"*, (49), 60–83. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2020-49.60-83>
- Kolpakov, V.M., Muravyova, I.M. (2018). Educational program of the discipline "Self-organization of personality" (for bachelors). Kyiv: MAUP.
- Melnyk, L.M., Grek, I.M. (2021). Distance learning as a motivator of self-organization and self-education. *Current issues of internationalization of higher education in Ukraine: linguistic, legal and psychological and pedagogical aspects: materials of the II International. science and practice online conf.* Bila Tserkva.
- Merko, N.Y. (2013). The content of the concept of "self-organization" as a scientific category. *In Research of young scientists in the context of the development of modern science: Mater. III annual All-Ukrainian science and practice conference*, April 18 2013 (pp. 65-70). Borys Grinchenko Kyiv University.
- Myronchuk, N. M. (2020). Basics of self-organization in professional activity: educational and methodological manual. Zhytomyr Ivan Franko State University.
- Myronchuk, N.M. (2018). Professional self-organization of a higher school teacher in the context of lifelong learning. *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej dňa 18. mája 2018 na Katedre andragogiky, Fakulta humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity v Prešove / Silvia Lukáčová (ed.), Oksana Samoilenko (ed.)*. Prešov, 2018.
- Pribylova, V. M. (2017). Problems and advantages of distance learning in higher educational institutions of Ukraine. *Problems of modern education*, (4). Retrieved from <https://periodicals.karazin.ua/issuesedu/article/view/8791>
- Solomka, T. (2017). Personal self-construction in the conditions of the development of the LLL system ("Learning throughout life"): theoretical and methodological principles. *Problems of modern psychology*, 37, 433-448.
- Khomenko-Semenova, L., Alpatova O., Prokhorenko Ya. (2020). Adaptation of humanities students to distance learning as a problem of modern pedagogy in the conditions of a pandemic. *Bulletin of the National Aviation University. Series: Pedagogy. Psychology*, 2(17), 90-96.
- Shinkaruk, V. (2002). Philosophical encyclopedic dictionary. Kyiv: Abris.
- Duckworth, A. L., & Carlson, S. M. (2013). Self-regulation and school success. *Self-regulation and autonomy: Social and developmental dimensions of human conduct*, 40(1), 208-230.
- Deci, E. L., Vallerand, R. J., Pelletier, L. G., & Ryan, R. M. (1991). Motivation and education: The self-determination perspective. *Educational psychologist*, 26(3-4), 325-346.
- Kreydun, N., Nalyvaiko, O., Ivanenko, L., Zotova, L. ., Nevoienka, O., Iavorovska, L., Kharchenko, A., & Sevostianov, P. (2022). The Quality of Education in the Conditions of Forced Distance Learning Caused by COVID-19. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 14(4), 423-448. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.4/649>
- Kroon, F. P., van der Burg, L. R., Buchbinder, R., Osborne, R. H., Johnston, R. V., & Pitt, V. (2014). Self-management education programmes for osteoarthritis. *Cochrane database of systematic reviews*, (1). <https://doi.org/10.1002/14651858.CD008963.pub2>
- Lo, P., He, M., & Liu, Y. (2019). Social inclusion and social capital of the Shanghai Library as a community place for self-improvement. *Library Hi Tech*, 37(2), 193-214.
- Lorig, K. R., & Holman, H. R. (2003). Self-management education: history, definition, outcomes, and mechanisms. *Annals of behavioral medicine*, 26(1), 1-7.

- MacGilchrist, B. (2000). Improving self-improvement?. *Research papers in education*, 15(3), 325-338.
- Schunk, D. H. (1995). Self-efficacy and education and instruction. *Self-efficacy, adaptation, and adjustment: Theory, research, and application*, 281-303.
- Sherifali, D., Berard, L. D., Gucciardi, E., MacDonald, B., MacNeill, G., & Diabetes Canada Clinical Practice Guidelines Expert Committee. (2018). Self-management education and support. *Canadian journal of diabetes*, 42, 36-41.
- Sullivan, K., & Hall, C. (1997). Introducing students to self-assessment. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 22(3), 289-305.
- Van Dinther, M., Dochy, F., & Segers, M. (2011). Factors affecting students' self-efficacy in higher education. *Educational research review*, 6(2), 95-108. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2010.10.003>
- Zimmerman, B. J. (1995). Self-efficacy and educational development. *Self-efficacy in changing societies*, 1(1), 202-231.

Ways of Forming the Ability to Self-Organization And Self-Improvement as the Basis of Successful Educational and Further Professional Activities of a Modern Higher Education Student

Olena Druhanova

 <https://orcid.org/0000-0002-5985-8293>

Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor,

Professor of the Pedagogy Department,

V. N. Karazin Kharkiv National University, 4 Svobody Square, 61022 Kharkiv, Ukraine,

 druganova_lena@ukr.net

Oleksii Nalyvaiko

 <https://orcid.org/0000-0002-7094-1047>

PhD in Pedagogy, Associate Professor of the Pedagogy Department, V. N. Karazin

Kharkiv National University, 4 Svobody Square, 61022 Kharkiv, Ukraine,

 nalyvaiko@karazin.ua

Abstract. *This study examines ways of forming the ability to self-organization and self-improvement as the basis for successful educational and further professional activity of a modern student of higher education. The purpose of the article is to analyze and generalize ways of forming the ability to self-organization and self-improvement as important and necessary competencies of a modern student of a higher education institution, accumulated in higher education institutions of Ukraine. To achieve this goal, scientific sources were analyzed and empirical research, including surveys and observations, was conducted. As a result of the study, it was established that the ability to self-organization is a key quality of a modern student of education, as it contributes to the effective management of one's own educational and cognitive activities, self-improvement*

and self-development. Self-improvement requires constant work on oneself, improvement of knowledge, important abilities and skills, and other competencies. The research highlighted the ways that contribute to the formation of the ability to self-organization and self-improvement in students of higher education institutions. Among them are: a structured educational program with opportunities for continuous self-improvement and self-development; mentoring and support from teachers, curators; opportunities for reflection and self-evaluation, as well as encouraging independence and persistence. The obtained results of the research are of practical importance for institutions of higher education, teaching staff, as they provide recommendations for creating a favorable educational environment for the development of self-organization and self-improvement among students. It should be noted that the research shows that the formation of the ability to self-organization and self-improvement are critical aspects of successful educational and professional activities of students. Recommendations arising from this study can contribute to the improvement of the educational process, to the improvement of the training of modern students of higher education.

Keywords: *self-organization; self-improvement; professional activity; institutions of higher education; applicants.*

Стаття надійшла до редакції: 22.05.2023

Прийнято до друку: 28.09.2023